

LEFEBVROVO SCHIZMA V CÍRKEVNÍCH DOKUMENTECH*

Zdeněk Drštka

Biskup Marcel Lefebvre

Marcel Lefebvre se narodil 29. listopadu 1905 ve francouzském Tourcoingu. Vysvěcen na kněze byl 21. září 1929, dva roky poté složil řeholní sliby v Kongregaci Svatého Ducha. Dne 12. června 1947 byl jmenován apoštolským vikářem v Dakaru (tehdy Francouzská západní Afrika, dnešní Senegal) a titulárním biskupem v Anthedonu. Biskupské svěcení přijal 18. září téhož roku. Dne 22. září 1948 byl jmenován titulárním arcibiskupem v Arcadiopoli a apoštolským delegátem pro Senegal. Dne 14. září 1955 se stal arcibiskupem Dakaru, roku 1962 arcibiskupem *ad personam* francouzského Tulle (23. 1.) a generálním představeným své kongregace (27. 7.).¹

Marcel Lefebvre se velmi ostře vyhranil proti reformám v církvi po II. vatikánském koncilu – odmítl jak změny liturgické, tak organizační. Jasně to vystihuje jeho prohlášení:

„Celým srdcem a celou svou duší lneme k Římu katolickému, strážci katolické víry a tradic nezbytných k uchování této víry, k Římu věčnému, učiteli moudrosti a pravdy. Oproti tomu odmítáme a vždy jsme odmítali Řím novomodernistických a novoprotestantských tendencí, který se jasně projevil na II. vatikánském koncilu a po koncilu ve všech reformách, které z něj vzešly. (...) Jsme hlu-

ší vůči destruktivním novotám v církvi. Nelze do hloubky modifikovat *lex orandi* a nezměnit přitom *lex credendi*. Nové mši odpovídá nový katechismus, nové kněžství, nové semináře, nové univerzity, církev charismatická, letniční, všechno to, co se protíví ortodoxii a věčnému Magisteriu. (...) Jediný možný přístup věrnosti církvi a katolické víře pro naši spásu je kategorické odmítnutí reformy.”²

Roku 1970 Marcel Lefebvre založil pro podobně smýšlející Kněžské bratrstvo sv. Pia X. (*Fraternitas sacerdotalis a Sancto Pio Decimo* – FSSPX) se sídlem ve švýcarském Fribourgu (se schválením místního biskupa Françoise Charrièra z 1. listopadu téhož roku).³ Ještě téhož roku hlavní stan FSSPX přesídlil do semináře ve švýcarském Écône, který je dosud centrem působení Bratrstva.

Reakce Apoštolského stolce za pontifikátu Pavla VI. (1963–1978)**Počátky konfliktu**

Konflikt se švýcarskými biskupy a neustálá kritika II. vatikánského koncilu a církve současnosti vedla k reakci Apoštolského stolce. Ve dnech 13.–14. listopadu 1974 uskutečnila kardinálská komise vizitaci semináře v Écône.⁴ Dne 6. května následujícího roku pak předala kardinálská komise papeži Pavlu VI. „... své zcela jednomyslné závěry a souhrn všech

okolností tohoto případu, aby jej on sám mohl rozsoudit. S plným schválením Jeho Svatosti Vám sdělujeme následující rozhodnutí: 1) ‚Bude zaslán dopis Mons. Mamiemu,⁵ přiznávající mu právo odvolat schválení daná jeho předchůdcem Bratrstvu a jeho stanovám.‘ Stalo se tak dopisem Jeho Eminence kardinála Tabery, prefekta Kongregace pro řeholníky.⁶ 2) Když bude Bratrstvo rozpuštěno a nebude už mít právní zakotvení, jeho instituce a zvláště seminář v Écône ztrácejí tím samým právo existovat.’⁷

Mons. Mamie skutečně 6. 5. 1975 zrušil schválení FSSPX,⁸ Lefebvre se však nepodřídil.

Ve svém dopise z 27. října 1975 vysvětluje kardinál Villot, státní sekretář, předsedům biskupských konferencí:

„Velmi brzy bylo zřejmé, že představitelé [Bratrstva] odmítali veškerou kontrolu legitimní autority, byli hluchí k napomenutím a setrvali v celkové opozici podle své linie: v systematické opozici k II. vatikánskému koncilu a k pokoncilní reformě. Bylo nepřijatelné, aby byli kandidáti kněžství formováni v odporu vůči živé církvi, papeži, biskupům, kněžím, s nimiž byli povoláni spolupracovat.’⁹

„Nyní je tedy zřejmé, že Kněžské bratrstvo sv. Pia X. přestalo existovat, že ti, kteří se k němu dosud hlásí, nemohou si tím spíše dělat nárok na vymanění se z pravomoci diecézních ordinářů, konečně pak že tito ordináři jsou důrazně nabádáni, aby nedovolovali inkardinaci do svých diecézí mladým lidem, kteří by prohlašovali, že se zavazují ke službě v ‚Bratrstvu.‘¹⁰

Za pozornost stojí promluva Pavla VI. ke kardinálům na konzistoři 24. května 1976:

„Sledujeme to s velikou bolestí ducha:

vždyť kdo by v tomto způsobu jednání – ať jsou cíle, k nimž tito lidé¹¹ směřují, jakékoli – neshledal již skutečně přítomný plán rozejít se s poslušností vůči Petrovu nástupci a se společenstvím s ním, a tedy s celou církví?

(...) Neváhají dokonce tvrdit, že II. vatikánský koncil není nutně poslouchat; že katolická víra se ocitá v nebezpečí i kvůli předpisům vydaným po koncilu; nemá se zachovat poslušnost, aby se zachovaly jakési tradice. Jaké tradice? Tomuto lidskému shromáždění – nikoli římskému biskupovi, nikoli sboru biskupů, nikoli ekumenickému koncilu – by mělo náležet právo stanovit, které z nesčetných tradic mají být pokládány za normu víry! Jak vidíte, naši ctihodní bratři, tímto jednáním je zpochybňována ona božská vůle, která učinila Petra a jeho legitimní nástupce hlavou církve, aby utvrzoval bratry ve víře a pásł veškeré stádo, a ustanovila jej správcem a strážcem pokladu víry.

A zvláště je třeba pokládat tuto věc za o to vážnější, že toto rozdělení vstupuje tam, kde nás shromáždila vjedno láska Kristova, totiž do liturgie a do eucharistické oběti, když je odpírána poslušnost stanoveným liturgickým normám. Proto ve jménu samotné Tradice ode všech našich synů a ode všech katolických společenství žádáme, aby byl slaven rítus obnovené liturgie s důstojností a zbožným zápalem.

(...) Stejně tak nařizujeme mocí nejvyšší autority, kterou nám svěřil Ježíš Kristus, s poslušností přijmout ostatní nové zákonné předpisy liturgického a pastorálního charakteru, které byly v těchto letech vydány, aby byla rozhodnutí koncilu uvedena do praxe.

(...) Již vícekrát jsme sami nebo prostřednictvím spolupracovníků či jiných přátel upozornili Nejdůstojnějšího [pana] Lefebvra

na závažnost jeho způsobů jednání; na nelegitimitu jeho současných počinů; na nicotnost¹² a často na klamnost¹³ naukových principů, jimiž se snaží podepřít jak své jednání, tak své počiny; a konečně na škody, které z toho vystávají pro celou církev.”¹⁴

Z uvedeného textu je patrné, že papeži ležela celá záležitost velmi na srdci; nadále jednal s Marcelem Lefebvrem s úctou, jak dosvědčuje např. užití formulace „nejdůstojnější” (v originále *reverendissimus*). Sám papež to potvrzuje slovy: „...ke kterému nicméně stále chováme úctu”¹⁵.

Jako velmi kontrastní se jeví nesmiřitelný Lefebvrův postoj vůči Pavlu VI.:

„S papežem Pavlem VI. odmítáme novomodernismus, sebezničení církve, satanův dým v církvi; v důsledku toho odmítáme spolupracovat na destrukci církve propagací modernismu a protestantismu, tím že bychom se připojili k reformám, které jsou tím inspirovány, i když by k nám přišly z Říma.”¹⁶

Z předchozích upozornění, o nichž papež hovoří, lze zmínit např. výzvu z 29. 6. 1975, v níž žádá „...ve jménu úcty k Petrovu nástupci, kterou projevujete ve svém dopise z 31. května, a nadto ve jménu poslušnosti vůči Kristovu náměstkovi veřejné gesto podrobení se...”¹⁷

nebo apoštolský list z 8. září 1975, který se na tuto výzvu odkazuje:

„Vědomí našeho poslání, které nám svěřil Pán, nás vedlo k tomu, abychom Vám 29. června poslali výzvu, zároveň naléhavou i bratrskou. Od té doby každým dnem očekáváme znamení Vaší podřízenosti – nebo lépe řečeno: Vaše přilnutí a Vaši bezvýhradnou věrnost Kristovu náměstkovi. Dosud nic nepřišlo. Zdá se, že jste se nezřekl žádné ze svých iniciativ, naopak že máte nové plány.

Domníváte se snad, že Vaše záměry jsou špatně pochopeny?

Myslíte snad, že papež je špatně informován nebo podroben tlaku? Drahý bratře, Vaše stanovisko nám připadá tak závažné, že – to Vám znovu říkáme – jsme je sami pozorně zvážili ze všech hledisek, s prvořadou starostí o dobro církve a se zvláštní pozorností vůči jednotlivým osobám. Rozhodnutí potvrzené předchozím dopisem jsme učinili po usilovném zvažování před Pánem.

Nyní je čas, abyste se vyslovil jasně. Navzdory zármutku, který nám přinese zveřejnění našich zásahů, nebudeme moci váhat tak učinit, neprokážete-li nám neprodleně svou celkovou podřízenost. Prosím Vás, neňte nás k takovému činu a k trestu za odmítnutí poslušnosti.

Proste Duchu Svatého, drahý bratře: ukáže Vám, čeho je třeba se zříci, a pomůže Vám vrátit se na cestu plného společenství s církví a s Petrovým nástupcem. My sami jej spolu s Vámi vzýváme a ujišťujeme Vás o naší náklonnosti a zármutku.”¹⁸

Suspenze

Pavel VI. se opakovaně s Lefebvrem osobně setkal – 3. března 1976 ve Vatikáně (zde Marcel Lefebvre prohlásil, že „nikdy nebude akceptovat modernistický Řím”),¹⁹ 11. září téhož roku v Castel Gandolfo.²⁰ Jednání však byla neúčinná. Lefebvre byl (neúspěšně) vyzván, aby přestal světit kněze a jáhny. Proto Apoštolský stolec 24. července 1976 vyhlásil suspenzi pro Marcela Lefebvra i pro jím vysvěcené kněze a jáhny.²¹

Měsíc po zmiňovaném setkání v Castel Gandolfo, tedy 11. října 1976, píše Pavel VI. další list Marcelu Lefebvrovi. V něm je struč-

ně shrnuto, v čem se Lefebvrův postoj lišil od stanoviska církve:

„Říkáš také, že Tě váže svědomí a že nejsi s to pochopit, jak lze uvést do souladu některé koncilní texty či některé naše pokyny a rozhodnutí, jimiž jsme je uvedli v praxi, se zdravou Tradicí církve, zvláště pak s Tridentským koncilem nebo výroky našich předchůdců, co se týče např. sboru biskupů ve spojení s Nejvyšším pontifikem, nového Mešního řádu, ekumenismu, náboženské svobody, vedení dialogu a evangelizace současného světa.“²²

V tomto obsáhlém listě papež předkládá argumenty z Písma, tradice, výroků předchozích koncilů (např. I. vatikánského) i posledního všeobecného sněmu. To se může zdát na první pohled podivné, nicméně je třeba vzít v potaz, že coby účastník koncilu podepsal Lefebvre všechny dokumenty II. Vaticanana. Krom toho Pavel VI. hájí liturgickou reformu a upozorňuje, že dosavadní Římský kánon byl do nového misálu převzat coby I. eucharistická modlitba. Papežský list dále uvádí konkrétní požadavky na Marcela Lefebvra – podmínky pro snětí suspenze:

- prohlášení, že přijímá II. vatikánský koncil a jeho dokumenty, jakož i papežské dokumenty vydané po skončení koncilu;
- výslovné přijetí legitimacy Obnovené liturgie, jmenovitě Mešního řádu, a práva papeže požadovat přijetí jeho zavedení;
- poslušnost vůči normám kanonického práva, zvl. Kodexu kanonického práva Benedikta XV.²³ včetně ustanovení o církevních trestech;
- stažení všech těžkých a nespravedlivých obvinění a očernění vůči papeži, celistvosti jeho víry a věrnosti poslání nástupce sv. Petra;

- uznání autority diecézních biskupů, včetně práva zakázat jinému biskupovi na jejich kanonických územích kázat a vysluhovat svátosti;

- slib zdržet se výpadů a prohlášení protivících se výše uvedeným bodům a zřít se všeho podobného, co by se dělo pod jeho jménem.²⁴

Ve stručnosti: „Žádám od tebe totéž, co od každého katolického biskupa.“²⁵

Ze zmiňovaného papežského listu je patrný papežův zármutek nad tím, že Lefebvre jednak nereaguje na výzvy ke smíru, jednak svými skutky popírá svá prohlášení – jako např. při onom osobním setkání 11. září 1976 v Castel Gandolfo nebo v dopise z 16. září téhož roku. Přesto však je list zakončen s nadějí:

„Nuže, ctihodný bratře, neváhej a s horlivým a vpravdě zbožným duchem vezmi v potaz toto slavnostní svědectví, že jsi pokorným stoupencem legitimního Petrova nástupce. Zvaž pečlivě závažnost tohoto času a příležitosti a zaujmi jen tento úmysl, jak se sluší na věrného syna církve. To je naše naděje, to je naše prosba.“²⁶

Nicméně ani tato výzva nepřinesla žádné plody. Proto vyjádřil Apoštolský stolec 25. února 1977 politování nad tím, že „arcibiskup zneužil velkodušnou papežovu trpělivost“. Rovněž tato slova zůstala bez odpovědi.²⁷

*Pontifikát Jana Pavla II. (1978–2005)*²⁸

Snahy o smír

Nově zvolený papež se sešel s Marcelem Lefebvrem ve Vatikáně již 18. listopadu 1978, tedy pouhých 33 dní po svém zvolení, resp. 27 dní po intronizaci. Jednání však nepřineslo žádoucí účinek; Lefebvre dále pokračoval ve

svěcení kněží a jáhnů, což byla činnost, která mu již dříve vynesla suspenzi. V té době se již počet jeho stoupenců počítal na desetitisíce.²⁹

Zdálo se, že se situace zlepší vstřícným krokem ze strany Apoštolského stolce, konkrétně odstraněním jedné z překážek – totiž užívání předchozího ritu – indultem z 3. října 1984, dokumentem *Quattuor abhinc annos*.³⁰ Tento list Kongregace pro bohoslužbu předsedům biskupských konferencí dává jednotlivým diecézním biskupům možnost povolit jednotlivým kněžím slavit mši podle misálu z roku 1962, pokud o to dotyčný kněz nebo konkrétní společenství věřících požádá. Byly stanoveny podmínky, za nichž lze toto povolení udělit:

- kněz ani společenství nemají nic společného s těmi, kdo odmítají misál Pavla VI. z roku 1970;
- mše bude podle misálu z roku 1962 slavena jen pro konkrétní společenství, a to na místě a v čase, který diecézní biskup schválí – pokud možno ne ve farním kostele;
- jazykem celebrace je latina;
- nelze směšovat prvky starého a nového misálu;
- každý diecézní biskup zpraví Kongregaci pro bohoslužbu o jednotlivých povoleních a o výsledku tohoto jednání.³¹

Pod tímto listem je podepsán kardinál A. Mayer, proprefekt Kongregace pro bohoslužbu. Nicméně ani tento ústupek ze strany Apoštolského stolce nepřinesl zlepšení ve vztazích s Bratrstvem. Stejně tak bez odezvy zůstal nový pokus o dialog ze strany Apoštolského stolce roku 1987.³²

Roku 1988 klade zvláště na srdce péči o obnovu jednoty s Bratrstvem Jan Pavel II. Kongregaci pro nauku víry, jmenovitě jejímu pre-

fektovi, kardinálu Josephu Ratzingerovi.³³

Reálné schizma

Roku 1988 však vývoj nabral neočekávaný spád a došlo k politováníhodným událostem. Zpočátku se sice situace vyvíjela slibně. Ve dnech 12.–15. dubna 1988 se setkali teologové a právníci z Kongregace pro nauku víry a Bratrstva, aby společně zpracovali dohodu mezi Svatým stolcem a Bratrstvem. Dokument podepsali 5. května kardinál Ratzinger a Marcel Lefebvre.³⁴

„1. Slibujeme být vždy věrni katolické církvi a římskému biskupu, jejímu nejvyššímu pastýři, Kristovu náměstkovi, nástupci blahoslaveného Petra v jeho primátu a postavení hlavy sboru biskupů.

2. Prohlašujeme, že přijímáme učení obsažené pod č. 25 věroučné konstituce *Lumen Gentium* II. vatikánského koncilu o učitelském úřadu církve a o přilnutí, jímž jsme vůči němu povinni.

3. Stran určitých bodů v učení II. vatikánského koncilu nebo následovných reforem liturgie a práva, které se zdají být těžko smířitelné s tradicí, se zavazujeme mít pozitivní přístup ke studiu a ke komunikaci s Apoštolským stolcem a vyhýbat se veškeré polemice.

4. Mimoto prohlašujeme, že uznáváme platnost mešní oběti a svátostí slavených s úmyslem činit, co činí církev, a podle ritů uvedených v typických edicích misálu a obřadech svátostí promulgovaných papeži Pavlem VI. a Janem Pavlem II.

5. Konečně slibujeme respektovat obecnou disciplínu církve a církevní zákony, zvláště obsažené v Kodexu kanonického práva promulgovaném papežem Janem Pavlem II., při

zachování zvláštní disciplíny poskytnuté Bratrstvu partikulárním právem.”³⁵

Zároveň mělo být Kněžské bratrstvo sv. Pia X. uznáno jako společnost apoštolského života papežského práva³⁶ s vlastním statutem, ve které bylo dovoleno používat „starý ritus”, sloužit veřejně bohoslužby a podílet se na duchovní správě. V budoucnosti měl být vysvěcen biskup pro Bratrstvo z řad jeho členů – tento biskup bude vybrán Bratrstvem a prezentován Marcelem Lefebvrem. Krom toho měla být pro potřeby Bratrstva zřízena v Římě sedmičlenná komise, v níž by Bratrstvo mělo dva členy, z nichž jedním bude onen biskup.

Hned druhý den zaslal Marcel Lefebvre dopis kardinálu Ratzingerovi, ve kterém naléhal, aby byl nový biskup pro Bratrstvo vysvěcen 30. června. Zároveň dodal, že pokud Svatý stolec jeho žádost nevyslyší, přistoupí k biskupskému svěcení bez souhlasu Apoštolského stolce.³⁷

Kodex kanonického práva ovšem postihuje biskupské svěcení bez souhlasu Apoštolského stolce trestem exkomunikace *latae sententiae*:

„Biskup, který bez papežského pověření vysvětit někoho na biskupa, a rovněž ten, kdo od něho přijímá biskupské svěcení, upadá do exkomunikace nastupující bez rozhodnutí představeného, vyhrazené Apoštolskému stolci.”³⁸

Následovala série dopisů, nové setkání kardinála Ratzingera s Lefebvrem. Svatý otec byl ochoten podle návrhu Bratrstva jmenovat nového biskupa s tím, že by se biskupské svěcení mělo konat 15. srpna 1988. Lefebvre znovu trval na 30. červnu a požadoval vysvěcení dalších tří biskupů a nadpoloviční většinu členů Bratrstva v budoucí římské komisi. Následovala další série dopisů, ovšem k dohodě

nedošlo.³⁹

Dne 15. června 1988 Marcel Lefebvre veřejně oznámil svůj úmysl vysvětit 30. června čtyři biskupy bez svolení papeže. Prefekt Kongregace pro biskupy kardinál Gantin poslal 17. června Marcelu Lefebvrovi *monitum* (kanonické napomenutí), v němž ho vyzývá, aby biskupy nesvětil, a připomíná, že jinak upadne do exkomunikace podle kánonu 1382.⁴⁰ Ještě 29. června zaslal kardinál Ratzinger Lefebvrovi telegram, ve kterém tlumočí prosbu Svatého otce „pro lásku ke Kristu a k jeho církvi”, aby na druhý den upustil od svěcení.⁴¹

„Skličená Boží církve se dozvěděla o nelegitimním biskupském svěcení, které vykonal arcibiskup Marcel Lefebvre dne 30. června [1988].”⁴² Stalo se tak v semináři v Écône, příjemci tohoto svěcení byli kněží Bernard Fellay, Bernard Tissier de Mallerais, Richard Williamson a Alfonso de Galarreta⁴³. Podle uvedeného kánonu 1382 CIC upadli jak světitel, tak svěcenci do samočinné exkomunikace, což konstatuje dekret Kongregace pro biskupy *Dominus Marcellus Lefebvre* z 1. července téhož roku.⁴⁴ Týž dekret pak oznamuje, že exkomunikací *latae sententiae* podle kánonu 1364 § 1 CIC⁴⁵ byl stížen spolusvětitel Antonio de Castro Mayer, emeritní biskup brazilské diecéze Campos.

Ecclesia Dei adflicta

Velice záhy – již 2. července – vyšel apoštolský list motu proprio Jana Pavla II. *Ecclesia Dei adflicta*.⁴⁶ Tento dokument oznamoval vzniklou situaci a explicitně potvrzoval samočinnou exkomunikaci Lefebvra, Fellaye, Tissiera, Williamsona a de Galarrety:

„Sám o sobě byl tento skutek aktem neposlušnosti vůči římskému biskupovi, a to ve věci nesmírně závažné a s těžkým dopadem na jednotu církve, neboť biskupským svěcením se svátostným způsobem udržuje apoštolská posloupnost. Proto taková neposlušnost – která s sebou nese skutečné odmítnutí římského primátu – znamená akt schizmatu. Proto ti, kdo se tohoto aktu dopustili, ačkoli kardinál-prefekt Kongregace pro biskupy jim neopomenul zaslat veřejné *monitum*⁴⁷ již dne 17. června, Nejdůstojnější pan Lefebvre i kněží Bernard Fellay, Bernard Tissier de Mallerais, Richard Williamson a Alfons de Galarreta upadají do těžkého kanonického trestu exkomunikace, jak stanoví církevní disciplína.“⁴⁸

Za pozornost stojí, že papežský dokument nazývá toto nelegitimní biskupské svěcení nejen dosti silným výrazem *facinus* (přečin, zločin)⁴⁹, ale také *schizma*. To definuje kánon 751 CIC a postihuje kánon 1364 CIC:

„Rozkol (schizma) je odmítnutí podřízenosti papeži nebo odmítnutí společenství s členy církve papeži podřízenými.“⁵⁰

„Odpadlý od víry, bludař⁵¹ a rozkolník⁵² upadají do exkomunikace, která nastupuje bez rozhodnutí představeného, při zachování kán. 194, § 1, odst. 2⁵³; duchovní může kromě toho být potrestán ještě podle kán. 1336, § 1, odst. 1, 2, 3⁵⁴.“⁵⁵

Apoštolský list krom toho upozorňuje na fakt, že trest exkomunikace *latae sententiae* za schizma podle kánonu 1364 CIC postihuje nejen pět výše uvedených aktérů biskupského svěcení, nýbrž i ty, kdo jsou napojeni na strukturu FSSPX:

„V souvislosti s tím především toužíme předložit slavnostní, naléhavou, otcovskou a bratrskou výzvu všem těm, kdo byli až do-

sud jakýmkoli způsobem ve spojení se snahami arcibiskupa Lefebvra, aby dostali důležité povinnosti přilnout ke Kristovu náměstku v jednotě katolické církve a nehodlali nadále nikterak pokračovat v tak špatném jednání. Všichni musí vědět, že formální připojení se ke schizmatu je těžkým bezprávím vůči Bohu a je spojeno s exkomunikací řádně stanovenou zákonem církve.“^{56,57}

Apoštolský list *Ecclesia Dei adflicta* však nemá jen represivní charakter, nýbrž stanoví i další postup. Krom výzvy k jednotě s Petrovým nástupcem poskytuje i normy a prostředky k nastolení této jednoty pro kněze, seminaristy, řeholníky, jednotlivce i společenství dosud ve spojení s Lefebvrovým Bratrstvem. Za tímto účelem se zřizuje zvláštní komise (později přijme název podle ustavujícího dokumentu *Ecclesia Dei*), která bude spolupracovat s římskými kuriálními dikasterii i diecézními biskupy. Těm bývalým Lefebvrovým stoupenčům, kteří se vrátí do společenství katolické církve, budou poskytnuty výsady stanovené protokolem z 5. května, podepsaným kardinálem Ratzingerem spolu s Lefebvrem, a možnost užívat misál z roku 1962, jak ji stanovila předchozí rozhodnutí Apoštolského stolce.

Řada členů a sympatizantů FSSPX se skutečně posléze vrátila do katolické církve; v některých případech hned, někdy po delším čase. Ve smyslu zmiňovaného apoštolského listu pro ně byla zřízena Společnost apoštolského života papežského práva pod názvem Kněžské bratrstvo sv. Petra (*Fraternitas sacerdotum S. Petri* – FSSP).

Marcel Lefebvre i jím vysvěcení biskupové nadále setrvali ve schizmatu. Lefebvre zemřel v Écône 25. března 1991 nesmířený s katolickou církví.⁵⁸

Nota esplicativa

V dalších letech se ukázalo, že postoj členů Bratrstva k exkomunikaci z roku 1988 je různý. Někteří z nich se chtěli smířit s církví a schizma opouštěli, jiní se pokoušeli dokázat, že k žádné exkomunikaci ve skutečnosti vůbec nedošlo a jedná se jen o „novomodernistickou lež“, případně nepřesnou interpretaci kanonického práva a disciplinárních textů. Proto Papežská rada pro výklad legislativních textů vydala dne 24. srpna 1996 objasňující poznámku (it. *Nota esplicativa*) ohledně závazné interpretace apoštolského listu *Ecclesia Dei adflicta*. Tento dokument je formulován jako odpověď ordináři švýcarské diecéze Sion, nese podpis předsedy Rady Mons. Juliána Herranze.

„(...) čl. 5 c) [apoštolského listu *Ecclesia Dei adflicta*] upozorňuje, že ‚formální připojení se ke schizmatu‘ (což je třeba chápat jako ‚hnutí arcibiskupa Lefebvra‘) by s sebou neslo exkomunikaci stanovenou všeobecným církevním právem (kán. 1364 § 1 CIC). Také dekret Kongregace pro biskupy činí výslovnou zmínku o ‚schizmatické povaze‘ zmiňovaných biskupských svěcení a připomíná nejtěžší trest exkomunikace, kterou by s sebou neslo připojení ‚ke schizmatu Mons. Lefebvra‘.“⁵⁹

„Nelze rozumně zpochybňovat platnost exkomunikací [oněch] biskupů vyhlášenou v [apoštolském listu] *motu proprio* a v dekretu [Kongregace pro biskupy]. Zvláště se nejedná, že by bylo lze shledat nějakou zprošťující nebo polehčující okolnost, co se týče nepřičitatelnosti trestu (srov. kánony 1323–1324 CIC⁶⁰). Co se týče stavu nouze, o němž se Mons. Lefebvre domníval, že se v něm nachází, je v současnosti zastáván názor, že tako-

vý stav musí být objektivně potvrzen a že nikdy nemůže nastat takový stav nouze, kdy by bylo nutno svěřit biskupy proti vůli římského biskupa, hlavy sboru biskupů. To by totiž ve skutečnosti znamenalo možnost ‚sloužit‘ církvi prostřednictvím útoku na její jednotu v oblasti související se samotnými základy této jednoty.“⁶¹

„V případě lefebvrovských kněží a jáhnů se zdá nepochybné, že jejich služebná aktivita v rámci schizmatického hnutí je víc než zjevným znamením úkonu ve smyslu výše uvedených dvou okolností (čl. 5)⁶² a že se v jejich případě jedná o formální připojení [ke schizmatu].“⁶³

„V případě ostatních věřících to naproti tomu není jednoznačné, jelikož lze hovořit jak o formálním připojení ke hnutí, tak o příležitostné účasti na liturgických úkonech nebo aktivitách lefebvrovského hnutí, k níž došlo bez vlastního připojení se k doktrinní a disciplinární nejednotě tohoto hnutí. (...) Jednotlivé situace je proto třeba posuzovat případ od případu u příslušných autorit *fori externi* i *fori interni*.“⁶⁴

Pontifikát Benedikta XVI. (od r. 2005)

Benedikt XVI. zjevně usiluje o obnovu jednoty se schizmatickým Bratrstvem sv. Pia X. Navazuje tak na dílo svých předchůdců Pavla VI. a Jana Pavla II. Ve snahách o jednotu jde ovšem ještě dál.

Summorum Pontificum

Dne 7. července 2007 vydal papež apoštolský list *motu proprio Summorum Pontificum*⁶⁵ s účinností od 14. září téhož roku. V něm uvolňuje předpis indultu *Quattuor ab-*

hinc annos z roku 1984. Dosud bylo rozhodnutí o možnosti celebrovat podle misálu z roku 1962 vyhrazeno diecézním biskupům; papež nyní tuto možnost dává všem kněžím po celém světě, tzn. nadále již kněz nebude potřebovat souhlas diecézního biskupa.

„Při mších slavených bez účasti lidu může kterýkoli kněz latinského obřadu, ať světský nebo řeholní, užívat buď Římský misál vydaný blahoslaveným papežem Janem XXIII. v roce 1962, nebo Římský misál vyhlášený papežem Pavlem VI. v roce 1970, a to v kterýkoli den vyjma Velikonoční triduum. K takovému slavení podle jednoho či druhého misálu nepotřebuje kněz žádné povolení, ani Apoštolského stolce, ani svého ordináře.“⁶⁶

„Ke slavení mše svaté, jak je uvedeno v čl. 2, mohou mít přístup – při zachování všeho, co je podle práva třeba – i věřící, kteří si to z vlastních pohnutek přejí.“⁶⁷

„Papežská komise *Ecclesia Dei*, kterou zřídil Jan Pavel II. v roce 1988, pokračuje v plnění svého úkolu. Tato komise ať má uspořádání, úkoly a pravidla činnosti, jaké si jí papež přál svěřit.

Uvedená komise nádvakem k pravomocím, které už má, bude vykonávat autoritu Apoštolského stolce tím, že bude bdít nad zachováváním a uplatňováním těchto pokynů.“⁶⁸

Snětí exkomunikace

Dalším významným krokem byl list prefekta Kongregace pro biskupy o snětí trestu exkomunikace *latae sententiae* z biskupů FSSPX, na něž byl uvalen roku 1988 v souvislosti s jejich nelegitimním svěcením:

„Na základě fakult, které mi výslovně udělil Svatý otec Benedikt XVI., tedy tímto dekretem snímám trest exkomunikace *latae*

sententiae, prohlášený touto Kongregací 1. července 1988, z biskupů Bernarda Fellaye, Bernarda Tissiera de Mallerais, Richarda Williamsona a Alfonsa de Galaretta a zároveň, počínaje dneškem, prohlašuji dřívější dekret za neúčinný.“⁶⁹

V souvislosti s tímto právním aktem se však rozpoutala bouře ohlasů, a to i negativních. Bezprostředně před vyhlášením dekretu totiž švédská televize uvedla rozhovor s Richardem Williamsonem, který se v něm nepřijatelným způsobem vyslovil o holocaustu.⁷⁰ Státní sekretariát Vatikánu 4. února požadoval od Richarda Williamsona jednoznačné zřeknutí se těchto názorů.⁷¹ V reakci na jeho odpověď uvedl tiskový mluvčí Vatikánu:

„Nejedná se o dopis adresovaný Svatému otci či Papežské komisi *Ecclesia Dei*. Zdá se, že prohlášení biskupa nevyhovuje podmínkám, jak je stanoví sdělení státního sekretariátu Svatého stolce ze 4. února, kde se praví, že ‚se musí absolutně jednoznačně a veřejně zřeknout svých názorů ohledně šoa‘.“⁷²

V souvislosti s těmito a dalšími reakcemi považoval papež Benedikt XVI. za nutné vysvětlit svůj krok z ledna 2009 (tj. snětí exkomunikace) a předložit svá stanoviska. Učinil tak v Listu biskupům katolické církve ohledně zrušení exkomunikace čtyř biskupů vysvěcených arcibiskupem Lefebvrem z 10. března 2009.⁷³ Hovoří v něm o lítosti nad prudkými a negativními reakcemi, které toto zrušení exkomunikace vyvolalo, a nad tím, že se zdálo, jako by veškeré vstřícné kroky mezi křesťany a židy byly obráceny vniveč. Připomněl svou úlohu v souvislosti s Petrovým posláním „utvrzovat bratry ve víře“ (Lk 22,32) a své předsevzetí vést katolické křesťany k jednotě. Ujasnil ovšem také některé nejasné otázky ohledně FSSPX:

„Skutečnost, že Kněžské bratrstvo sv. Pia X. nemá v církvi kanonické postavení, je záležitostí nauky, nikoli disciplíny. Dokud Bratrstvu toto kanonické postavení schází, ani jeho služebníci nevykonávají v církvi legitimní služby. Je tedy potřeba rozlišovat mezi úrovní disciplinární, která se týká samotných osob, a úrovní naukovou, v níž hrají roli služba a instituce. Takže ještě jednou opakuji: pokud nejsou vyjasněny otázky nauky, nemá Bratrstvo v církvi žádné kanonické postavení a její služebníci – i když byli zbaveni církevního trestu – v ní nevykonávají legitimně žádnou službu.”⁷⁴

Současný stav

Stále vyvstávají otázky, jaký je v současnosti status členů FSSPX, konkrétně kněží a jáhnů. Apoštolský list *motu proprio Ecclesia Dei afflictata* z 2. července 1988 i vyjádření Kongregace pro biskupy z 1. července 1988 jasně formuluje trest exkomunikace *latae sententiae* nejen pro světitele a svěcence nelegitimního biskupského svěcení z 30. června 1988 (tj. podle kánonu 1382 CIC), nýbrž i pro ty, kdo se k tomuto schizmatu formálně připojí (tj. podle kánonu 1364 § 1 CIC). Tento stav potvrzuje *Nota explicativa* Papežské rady pro výklad legislativních textů.

Jak je třeba v tomto kontextu chápat dekret prefekta Kongregace pro biskupy z 21. ledna 2009, který odstraňuje exkomunikaci *latae sententiae* uvalenou na biskupy FSSPX podle dekretu této kongregace 1. července 1988 a zároveň prohlašuje, že onen dekret ztrácí právní účinnost? Zdá se, že jsou možné dva výklady:

1) Spolu se zrušením této exkomunikace a zmiňovaného výroku jsou zrušeny všech-

ny kanonické tresty uvalené na FSSPX, tedy i exkomunikace podle kánonu 1364 § 1 CIC za formální schizma.

2) Tento dekret pouze uvolňuje exkomunikaci uvalenou na nelegitimně vysvěcené biskupy podle kánonu 1382 CIC, resp. podle kánonu 1364 § 1 CIC. Netýká se však ostatních členů FSSPX a nevztahuje se na opatření stanovená *motu proprio Ecclesia Dei afflictata* z 2. července 1988. Nadále tedy platí exkomunikace podle kánonu 1364 § 1 CIC pro kleriky FSSPX, event. pro laiky, kteří splnili podmínky pro formální připojení se ke schizmatu.

Situaci, zdá se, mírně komplikuje i vyjádření Svatého otce v jeho listě biskupům, kde je sice jasně formulováno, že Bratrstvo sv. Pia X. nemá v církvi kanonické postavení, nicméně je také řečeno, že jeho služebníci, i když byli zbaveni církevního trestu, v církvi nevykonávají legitimně žádnou službu, což *de facto* odpovídá stavu trestu suspenze ve smyslu kánonu 1333 CIC.⁷⁵

Rovněž se zdá, že na případnou účast katolických křesťanů na bohoslužbách slavených duchovními FSSPX, podle papežova vyjádření „nemajícími v církvi kanonický status”, se vztahuje kánon 1365 CIC:

„Kdo se proviní zakázanou účastí na svátostech (resp. bohoslužebných úkonech), bude potrestán spravedlivým trestem. (v originále *Reus vetitae communicationis in sacris iusta poena puniatur.*)”

Řešení těchto otázek ovšem bude úkolem odborníků v kanonickém právu. Rovněž tak bude úkolem teologů vyjasnit vztah FSSPX k Magisteriu, k úřadu Petrova nástupce a k učení II. vatikánského koncilu. Jak je patř-

no z apoštolského listu *Ecclesia Dei adflicta*, zasahuje nelegitimní biskupské svěcení samou podstatu apoštolské poslušnosti, tedy i apoštolského charakteru církve, což je záležitost povýtce věroučná.⁷⁶ Proto také komise *Ecclesia Dei* přechází pod pravomoc Kongregace pro nauku víry.⁷⁷

Poznámky

*Tato stať vznikla původně jako seminární práce na Cyrilometodějské teologické fakultě Univerzity Palackého v Olomouci. Byla přepracována na základě konzultací s doc. Damiánem Němcem a přihlášena do soutěže studentské vědecké a odborné činnosti pro akademický rok 2010/2011, kde získala 1. místo v mezinárodním kole v Bratislavě. V nynější podobě obsahuje podstatnou část věnovanou zvláště pramenům právní povahy.

¹ Biografické údaje Marcela Lefebvra. [online] <http://www.catholic-hierarchy.org/bishop/blefebvre.html>.

² Dominique-Martin MORIN, *Un évêque parle. Mgr Marcel Lefebvre, Écrits et allocutions, 1963–1975*, in: Florian MICHEL – Bernard SESBOÛÉ, *De Mgr Lefebvre à Mgr Williamson. Anatomie d'un schisme*, Paris 2009, s. 26–27.

³ Enchiridion Vaticanum (EV) S1, 568, s. 574.

⁴ EV S1, 587–588, s. 574–576; srov. Boleslav KUMOR – František DLUGOŠ, *Církevní dějiny. Súčasná obdobia 1914–2000*, Levoča 2004, s. 180.

⁵ Mons. Pierre Mamie – sídelní biskup diecéze Lausanne, Ženeva a Fribourg.

⁶ Viz EV S1, s. 548, pozn. pod čarou.

⁷ EV S1, 564, s. 548.

⁸ EV S1, 585, s. 572.

⁹ EV S1, 586, s. 574.

¹⁰ EV S1, 589, s. 576.

¹¹ Tj. stoupenci Marcela Lefebvra (pozn. autora).

¹² V originále *inanitas*.

¹³ V originále *falsitas*.

¹⁴ Acta Apostolicae Sedis (AAS) 68, 1976, s. 373–374.

¹⁵ V originále *quem nihilominus Nos semper veneratione prosequimur*; tamtéž, s. 373.

¹⁶ D. MORIN, *cit. d.*, s. 37.

¹⁷ EV S1, 569, s. 558.

¹⁸ EV S1, 571, s. 562–565.

¹⁹ B. KUMOR – F. DLUGOŠ, *cit. d.*, s. 180.

²⁰ Internetové stránky Vatikánu, list Pavla VI. arcibiskupu Marcelu Lefebvra, bývalému biskupu z Tulles, z 11. října 1976 (EPISTULA MARCELLO LEFEBVRE, ARCHIEPISCOPO-EPISCOPO OLIM TUTELENSI). [online] http://www.vatican.va/holy_father/paul_vi/letters/1976/documents/hf_p-vi_let_19761011_arc-lefebvre_it.html.

²¹ B. KUMOR – F. DLUGOŠ, *cit. d.*, s. 181.

²² List Pavla VI. z 11. října 1976.

²³ Tj. z roku 1917.

²⁴ Srov. List Pavla VI. z 11. října 1976.

²⁵ Tamtéž.

Zdá se, že k dosažení jednoty s Bratrstvem sv. Pia X., dědicem schizmatu Marcela Lefebvra, ještě vede dlouhá cesta. Zdali a kdy se podaří přivést zpět do církve jeho čtyři biskupy, „491 kněží, 215 seminaristů, 6 seminářů, 88 škol, 2 univerzitní instituty, 117 bratří, 164 sester a tisíce věřících“⁷⁸, je otázka pro budoucnost.

²⁶ Tamtéž.

²⁷ B. KUMOR – F. DLUGOŠ, *cit. d.*, s. 181.

²⁸ Vzhledem ke krátkosti pontifikátu Jana Pavla I., během něhož nedošlo k žádným významným událostem, nepokládám za nutné jej zmiňovat.

²⁹ B. KUMOR – F. DLUGOŠ, *cit. d.*, s. 181. Tento zdroj uvádí téměř 50 tisíc stoupenců v Evropě a 10 tisíc v Severní Americe.

³⁰ AAS 76, 1984, s. 1088–1089.

³¹ Srov. tamtéž.

³² B. KUMOR – F. DLUGOŠ, *cit. d.*, s. 181.

³³ Dopis z 18. dubna 1988; AAS 80, 1988, s. 1121–1125.

³⁴ EV 11, 644–663, s. 384–393; srov. *Nota informativa* sul caso Lefebvre z 16. 6. 1988, in: EV 11, 766, s. 470–471.

³⁵ EV 11, 644–648, s. 384–386.

³⁶ Srov. kán. 731 a následující (CIC 1983).

³⁷ *Nota informativa* sul caso Lefebvre z 16. června 1988, in: EV 11, 769, s. 472–473.

³⁸ Kán. 1382 CIC.

³⁹ *Nota informativa* sul caso Lefebvre z 16. června 1988, in: EV 11, 771–774, s. 473–479.

⁴⁰ EV 11, 776, s. 482.

⁴¹ EV 11, s. 692, pozn. pod čarou.

⁴² Apoštolský list *motu proprio* Jana Pavla II. *Ecclesia Dei adflicta* z 2. 7. 1988, in: AAS 80, 1988, s. 1495–1498.

⁴³ EV 11, 1196, s. 692–694.

⁴⁴ Tamtéž; viz též *Nota esplicativa* (Objasňující poznámka) Papežské rady pro výklad legislativních textů z 24. srpna 1996; *Communicationes* 29, 1997, 239–243, in: EV 15, s. 567–570.

⁴⁵ Tj. pro přečin schizmatu – viz dále.

⁴⁶ AAS 80, 1988, s. 1495–1498.

⁴⁷ Kanonické napomenutí, výstraha.

⁴⁸ *Ecclesia Dei adflicta*, čl. 3, in: AAS 80, 1988, s. 1496.

⁴⁹ Tamtéž, s. 1497.

⁵⁰ Kán. 751 CIC.

⁵¹ V originále *haereticus*.

⁵² V originále *schismaticus*.

⁵³ „Samým právem je z církevního úřadu odstraněn (...) kdo veřejně odpadl od katolické víry nebo od společenství církve.“

⁵⁴ „Pořádkové tresty, které mohou postihnout viníka bud natrvalo nebo na dobu určitou nebo neurčitou, jsou kromě jiných, které případně stanovil zákon: 1. zákaz nebo příkaz pobývat na určitém místě nebo území; 2. zbavení mo-

ci, úřadu, úkolu, práva, privilegia, zmocnění, výhody, titulu, vyznamenání, i pouze čestného; 3. zákaz vykonávat, co je uvedeno v odst. 2, nebo zákaz toho na určitém místě nebo mimo určité místo; tyto zákazy nemají nikdy za následek neplatnost.”

⁵⁵ Kán. 1364 CIC.

⁵⁶ Tamtéž.

⁵⁷ *Ecclesia Dei adflicta*, čl. 5 c), in: AAS 80, 1988, s. 1497.

⁵⁸ Tak B. KUMOR – F. DLUGOŠ, *cit. d.*, s. 181. Nicméně kánon 976 CIC stanoví: „Kterýkoliv kněz, i když nemá pověření udílet svátost smíření, platně a dovoleně rozhřešuje kterýkoliv kajcínky, kteří jsou v nebezpečí smrti, a to od kterýchkoliv nápravných trestů a hříchů.”

⁵⁹ *Nota esplicativa* [Objasňující poznámka] Papežské rady pro výklad legislativních textů z 24. srpna 1996; *Communicationes*, 29, 1997, 239–243, in: EV 15, s. 567–570, čl. 2; Tamtéž, s. 568.

⁶⁰ Kánony uvádějící podmínky, kdy není pachatel postižen trestem nebo musí být trest zmírněn.

⁶¹ *Nota esplicativa*, čl. 4, EV 15, s. 568.

⁶² Tamtéž, čl. 5; interní a externí okolnosti připojení se ke schizmatu; EV 15, s. 569.

⁶³ Tamtéž, čl. 6.

⁶⁴ Tamtéž, čl. 7.

⁶⁵ AAS 99, 2007, s. 777–781. V češtině in: Acta České biskupské konference 3, 2008, Praha 2008, s. 50–54.

⁶⁶ Tamtéž, čl. 2, s. 52.

⁶⁷ Tamtéž, čl. 4, s. 53.

⁶⁸ Tamtéž, čl. 11–12, s. 54.

⁶⁹ Internetové stránky České sekce Vatikánského rozhlasu – *Zrušena exkomunikace biskupů Bratrstva sv. Pia X.* [online] <http://www.radiovaticana.cz/clanek.php4?id=10721>.

⁷⁰ Srov. Yves TERNON, *Du négationnisme. Mémoire et tabou*, Paris 1999, s. 14; F. MICHEL – B. SESBOUË, *cit. d.*, s. 121.

⁷¹ Článek na internetových stránkách České sekce Vatikánského rozhlasu – *Vatikánský mluvčí: Omluva biskupa Williamsona je nedostačující* [online] <http://www.radiovaticana.cz/clanek.php4?id=10896>.

⁷² Tamtéž.

⁷³ Česky in: Acta České biskupské konference 4, 2009, Praha 2009, s. 38–43.

⁷⁴ Tamtéž, s. 39–40.

⁷⁵ Kánon specifikující trest suspenze, tedy zákazu úkonů vyplývajících z moci svěcení.

⁷⁶ Apoštolský list *motu proprio* Jan Pavla II. *Ecclesia Dei adflicta* z 2. července 1988, čl. 3, in: AAS 80, 1988, s. 1496.

⁷⁷ List Svatého otce Benedikta XVI. biskupům katolické církve ohledně zrušení exkomunikace čtyř biskupů vysvěcených arcibiskupem Lefebvrem z 10. března 2009; česky in: Acta České biskupské konference 4, 2009, s. 40.

⁷⁸ Tamtéž, s. 41–42.